

УДК 821.161.2-1Шевченко
ББК 83.3 (4 Укр) 1

ПРОФЕСОР КОСТЬ КИСІЛЕВСЬКИЙ – ДОСЛІДНИК МОВОСТИЛЮ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

М. В. Бігусяк

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
кафедра української літератури; м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57; тел. +380 (342) 59-60-74; e-mail: kf@pu.ukr.lit.ua*

У статті аналізуються праці проф. К. Кисілевського, присвячені художній мові та науковій інтерпретації творів Тараса Шевченка, дослідженню Шевченкового мовостилю та правописних систем трьох перших видань «Кобзаря». Більшість праць опубліковані в діаспорних виданнях і були недоступні в материковій Україні.

Ключові слова: проф. К. Кисілевський, діаспорне шевченкознавство, мова творів Шевченка, говірки Звенигородщини.

Наукове шевченкознавство має славу і довготривалу історію. Відомий славіст Юрій Шевельов стверджував, що «шевченкознавство започатковано над труною Шевченка, зокрема промовою Пантелеймона Куліша» і від тоді «...ця історія стала ніби втіленим символом нації» [9, с. 9]. За цей час досліджувана галузь літературознавства поділилась на вітчизняне та еміграційне шевченкознавство, які то зближувались, то кардинально розходились.

До закордонних дослідників творчості Кобзаря належить професор Кость Кисілевський, який народився 23 лютого 1890 року в с. Рошнів теперішнього Тисменицького району Івано-Франківської області. Навчався у сільській та міській школах Станіслава, закінчив їх з відзнакою. У 1908 році після випуску з гімназії вступив на філософський факультет Віденського університету, який закінчив у 1913 році, здобувши звання доктора філософії. Після військової служби в Австрії та УГА з 1916 до 1929 року працював учителем гімназії в Станіславі, пізніше в Городку біля Львова, в польських гімназіях цього міста та в українській семінарії в Рогатині до 1944 року. Між цим періодом деякий час викладав українську мову в Польським Педагогіюмі, в Педагогічному Інституті та в Університеті ім. І. Франка у Львові. Від 1944 року на еміграції був надзвичайним, а з 1959 року звичайним професором УВУ. У 1949 році переселяється до США, де організовує школу українознавства в Нью-Йорку, а пізніше Університет українознавства. З 1958 року працює також професором Українського технічно-господарського інституту. Був дійсним членом НТШ з 1932 року. Помер у 1974 році і похований у м. Ірвінгтон США.

Наукова діяльність проф. К. Кисілевського є багатогранною. Зосереджена головню в галузі мовознавства й охоплює практично всі його аспекти. Як зауважує проф. П. Ковалів, «його перу належать праці з української діалектології, історії мови, лексикології, граматики, правопису, методики мови; йому належать численні огляди, рецензії та редактування. Вивчення індоєвропейської філології дало йому достатні знання і ґрунт для дослідів на полі української філології» [8, с. 9].

У «Списку важливих наукових праць, розвідок, статей, нарисів і рецензій проф. д-ра Костя Кисілевського», вміщеного у збірнику праць філологічної секції НТШ ч. 36 від 1970 року, виданого в Нью-Йорку на пошану професора, за нашими підрахунками 19 позицій в тій чи іншій мірі пов'язані із дослідженням біографії, історії видання, мови та наукової інтерпретації творів Шевченка.

Шевченкіана проф. К. Кисілевського бере свій початок у колишньому Станиславові, де, будучи професором місцевої гімназії, він постійно виступав із доповідями на святкуванні роковин Т. Шевченка. Як засвідчує краєзнавець П. Арсенич, професор Кисілевський виступав із доповіддю у неділю 13 березня 1921 року на передмісті «Кнігинин-Колонія», а також 27 березня 1922 року в залі музичного товариства ім. Монюшка [1, с. 15].

Перебуваючи в еміграції в Німеччині, проф. К. Кисілевський бере участь у наукових конференціях НТШ та УВАН у Мюнхені та в Авґсбурзі, де у 1947 році виступає із науковою розвідкою «Рембрантівські світлотіні в Шевченковій поезії», яку повністю опублікував аж у 1973 році в Римі у збірнику своїх наукових праць «Українське мовознавство в останній добі».

У цьому дослідженні автор звертає увагу на те, що Шевченко у роки навчання в академії мистецтв захоплювався творчістю голландського художника Рембрандта ван Рейна, який жив у XVII столітті, а саме його майстерністю передачі світла і тіней. Беручи до уваги текст повісті Т. Шевченка «Мандрівка з приємністю та не без моралі», проф. К. Кисілевський звертає увагу на передачу у повісті описів природи, майстерно відчуваючи гармонію барв, її асоціювання з гармонією тонів. Далі він зазначає: «Саме тоді, тобто у зрілому віці, (Шевченко) дійшов до висновку, що мистецтво сильніше впливає на душу людини, як сама природа» [5, с. 125]. На основі прочитання тексту повісті «Художник» автор розвідки твердить, «що Рембрандтові мистецькі засоби були для поета, вражливого на тонкі експресії, ідеалом» [5, с. 128].

Ґрунтовно досліджуючи Шевченкові поезії, листи, Щоденник, проф. К. Кисілевський зауважує, що поет, «захопившись рембрантівськими світлотінями в рисунку й малярстві, асоціює їх у поезії в формі контрасту, що спричинює завжди яскраве протиставлення прикмет, дій, станів, понять» [5, с. 128]. Такі контрастні картини добре передано у поемах «Гайдамаки», «Княжна», «Наймичка», поезії «За сонцем хмаронь-

ка пливе». У цих творах з одного боку зображено «радоші, раювання, щастя, багатство; з іншого – смуток, горе, журба, сльози, нужда, убогство».

Поряд із контрастною насиченістю поезій Шевченко «засвітлював залюбки свої картини», – так зауважує проф. К. Кисілевський і наводить цьому підтвердження із поезій «Причинна», «Гайдамаки», «Свято в Чигирині», «Гамалія». Мовознавець звертає увагу на детальне зображення Шевченком природних світил: сонця, місяця, зір, а також хмар, чорної землі, різних місцевостей у поемі «Сон» і на основі цього резюмує такі слушні слова: «Стільки картинності, стільки барв, стільки динаміки в цій поемі, поруч політичного змісту» [5, с. 132].

Уважно вчитуючись у поетичну творчість Т. Шевченка, проф. К. Кисілевський звертає увагу на те, що наш Кобзар був визнаним майстром автопортрету (маємо понад 30), вмів вдало переносити цю малярську техніку у ділянки лірики, тому ми можемо побачити і виокремити низку поетичних автопортретів, що пронизують його ліричні твори: від хлоп'ячого до старшого віку.

Всі наведені факти дозволили професорові висновкувати про те, що рембрандтівські світлотіні в Шевченковій поезії мають реальні основи [5, с. 133].

У наступному дослідженні «Шевченкове слово» (Семантична студія), яке публікується у цьому ж збірнику, акцентується на тому, що з виходом «Кобзаря» 1840 року українське суспільство захоплювалося і його змістом, і красою слова, науковець аналізує семантичне багатство поетичної мови. Він вказує на ті складові поетової естетики, які створені «сплітом» народно-примітивних і мистецьких елементів [6, с. 105]. Дослідник показує, як вміло Шевченко вплітав у канву своїх творів народнорозмовну лексику, народні вирази, що стали високомистецькими й модерними ознаками його поезії. До розвинених Шевченком стилістичних засобів мовознавець відносить народні епітети, порівняння, приклади, часте використання пісенного паралелізму. Це дає йому підстави констатувати, що «Шевченкова естетична мова побудована подібно, як ритміка та фольклор, на сплеті народности й мистецтва вищого типу» [6, с. 110].

Наступний розділ роботи К. Кисілевський присвячує аналізу семантичного наповнення у поезіях Шевченка таких понять, як «слово», «мова», «думи». Автор виокремлює у поезіях Кобзаря 7 семем, що репрезентують поняття «слово», показує, що зміст його слова залежить від художніх означень, які до нього добирає письменник. У Шевченкових поезіях слово, крім основного, ще *тихе, єдине, кротке, святе, живе, Боже, велике, нове, химерне, забуте, щире, добре, веселе слово; слово правди, слово істини; Господа слово, велике Христове слово; слово-сльози, слово-рай, слово-дума; слово – Боже кадило, Божа мова; слово, що «драгим елеєм потекло»; слово, що мати співала; слово, що про Україну слі-*

ний старець співає [6, с. 110]. Кожне із наведених означень мовознавець ілюструє прикладами із Шевченкової поезії. Він одночасно зауважує, що у ліриці Шевченка «слово» може замінюватися поняттям «мова». Поруч із «словом і мовою» поет вживає часто «думи», – як зауважує дослідник, – «... не тільки в звичайному значенні, думки, але також у значенні українського фольклорного жанру та дає навіть зразок такої думи, що її сам написав на тлі історичної події в «Невольнику» [6, с. 117].

За спостереженнями мовознавця, окремі слова в поезії Шевченка вживаються часто з одним значенням або в одній формі. До них належать батько й мати, рідше батько й ненька – 'батьки'; сирота, рідше сиротина. «Слово «сирота» у Шевченка знайшло постійне місце, очевидно тому, що й сам найкраще відчував долю цього покидька суспільства», – резюмує автор статті [6, с. 120].

Проф. К. Кисілевський звертає увагу на розгортання у Шевченковій поезії семантики понять: доля, талан, недоля, а також семантичне наповнювання слова «чужина», якій в поезіях протиставляється Україна, котру він називає раєм, світом тихим, цим боком, краєм милим, безталанною вдовою, удовою убогою, ненькою, мамою, любим краєм неповинним, старою матір'ю [6, с. 121].

Далі дослідник мови Шевченка наголошує на тому, що поет часто вживає говіркові слова, які побутували на Звенигородщині, з метою передачі місцевого колориту, як-от у поезіях «Причинна», «Гайдамаки», «Катерина». Поряд із цим в його поезіях багато архаїзмів із церковноукраїнської мови, а також слів, запозичених із латинської, німецької, польської та російської мов. Усе це свідчить про багатство поетичної мови Шевченка.

Обширною є стаття проф. К. Кисілевського «Ізоглоси Звенигородщини та Шевченкова мова», яку надруковано в Наукових записках УВУ за 1961 рік. У цій розвідці зроблено комплексний аналіз особливостей південно-східного наріччя, до якого належить середньонаддніпрянський говір і говірки Звенигородщини, порівняно їх із Шевченковою мовою у творах і листах. На основі біографічних даних Тараса Шевченка, пов'язаних із Звенигородщиною, він робить висновки про те, що терени рідної землі мали безпосередній вплив на формування Шевченкової мови, а саме були добре йому знані з мандрівок до навколишніх сіл, з подорожей із батьком у Гуляй-Поле, Єлисавет, з прощі в Мотронинський монастир, де він слухав оповідання старих прочан про героїв Коліївщини. Шевченкова мова – це своєрідний феномен у зародженні та розвитку української літературної мови. Його поетичне слово діє на кожну людину, бо його зміст гуманний і революційний, а його форма це синтез народних і мистецьких особливостей виразу.

Дослідник мови Шевченка проаналізував кореспонденційну мову поета, тобто його листування, і справедливо зауважує, що саме тут доб-

ре видно велику любов Шевченка до рідної мови, до мови простолюддя. Епістолярна спадщина поета також засвідчує, що він добре знав цю мову і вмів нею користуватися і у листах, і у своїй поетичній творчості. Далі автор статті наголошує на тому, що наш Кобзар виступив проти російських критиків, які заперечували існування української мови, називаючи її наріччям, «гібридним діалектом», «небувалою мовою». Він на їхні «поради» не користуватися цією мовою і співати про «Матрьошу», про «Парашу, радість нашу» та інше (саме до цього закликав його В. Белінський. – розрядка наша Б. М.) відповів у «Гайдамаках»: «розумне ваше слово брехнею підбите».

Далі проф. К. Кисілевський намагається на основі мовних фактів, почерпнутих із творів Шевченка, піддати сумніву думку П. Зайцева про те, що «Шевченко радів відродженню Галичини та згодився на «соборницьке» трактування ним розвитку нашої літературної мови». Для цього професор аналізує діалектні особливості двох наріч української мови: південно-східного та південно-західного на всіх мовних рівнях (у тексті вживається термін діалект у значенні «наріччя»). Мовознавець визначив 30 особливостей, які відрізняють перше наріччя від другого, і вказує на те, що саме ці прикмети становлять основу Шевченкової мови, тому вона належить до південно-східного наріччя [3, с. 24]. Звичайно, це очевидні факти, але одночасно у поетичній мові Шевченка є достатньо таких рис, що властиві й іншим говорам української мови, в тому числі й південно-західному наріччю.

Дослідник детально вивчає кожне архаїчне та фольклорне явище Шевченкової мови, виокремлює 15 ізофонем, ізоморфем та ізолексем, окреслює їх розміжні лінії, тобто подає їх ареальний опис і твердить, що «тільки вони можуть вирішувати діалектні питання в сьогочасному та вказувати на минуле» [3, с. 34].

У своїх листах Шевченко вживає також багато архаїчних форм: од школи, од нас, оддам, послав, во Пітері, во Одесі (замість в Пітері, в Одесі); гордость, сліпая, дождуся отпуску тощо. Такі форми поширені і сьогодні в південно-східному наріччі, а на захід і південь від цієї ізофони йде літературне «від», яке Шевченко вживає в «приспосованих» словах: відкіля, відтіля.

Кость Кисілевський стверджує, що на Звенигородщині немає твердого [р], яке наявне у північному діалекті. Натомість виступає м'яке [p'], яке ми можемо спостерігати постійно у творах Шевченка: дрюковані, каламарь, рятувати. Аналогічні форми переважають у листуванні, хоча дослідник наводить приклади подвійного вживання [р] – [p']; дрюкують і дрюкують; байстрюк і байструк [3, с. 25]. Діалектологи стверджують, що у середньонадніпряньському говорі зберігаються опозиції м'яких і твердих приголосних [р] – [p'], при посиленні функціонального навантаження [p'] (*р'ама, гр'ад, гон'чар'*). Тоді як тверде [р] яскраво виступає у

сусідніх говорах, наприклад, у подільському, де буває тільки тверде [р], як правило в таких словах: *бура, трости, гарачий* і т.д. [2, с. 579]. Беручи до уваги ці факти, ми вважаємо твердження Костя Кисілевського про те, що на Звенигородщині вживається тільки [р'], помилковим, оскільки сам автор наводить також приклади, де у Шевченка вживається [р] тверде.

Кость Кисілевський зауважив, що Тарас Шевченко неодноразово використовує у присвійних прикметниках закінчення -и в Н.в. мн.: *Натусини коси, Адамови діти...* Якщо порівняти із південно-західним наріччям, то, спостерігаємо таку особливість: у південно-західних діалектах зберігається етимологічне -и в Д.в. і М.в. одн. та Н.в. мн. іменників П відміни: *земли, по землі, на кони, у кінці, на поли*. Це, на думку вченого, свідчить про давніше поширення особливостей та прикмет північного та перехідного північного діалекту аж до Звенигородщини, що зумовлює певний зв'язок між мовними особливостями двох наріч, поширених на теренах України. Досить слушним є зауваження дослідника про те, що вживання ізоморфем-ти у неозначеній формі дієслова, що характерне для південно-західних говорів, відбулося теж на батьківщині Шевченка, у творах якого бувають обидві форми, хоч переважає -ть [3, с. 26].

Архаїстичними явищами називає проф. Кость Кисілевський так звані «здовжені прикметникові та займенникові форми»: *теє лихо, синєє море* («Тополя»), *чужії, злії* («Катерина»), які часто є вживаними й у листах. Вчений таке вживання наведених форм пояснює потребами ритму, стилістики, можливо, для збереження особливостей говірки, або/чи впливом фольклорної мови.

Шевченкова мова, зауважує далі дослідник, «рябіє від вживання скороченої форми на-а: зна, гуля, спита поруч з повними формами: знає, гуляє, спитає» [3, с. 28]. Форми дієслів: *ходю, носю* або *ходе, носе*, які побутують у звенигородських говірках, не властиві Шевченковій мові, натомість він вживає у поезіях літературні форми.

У поле зору дослідника потрапили окрім архаїчних форм так звані «змішки», що ґрунтуються на законі синкретизму та аналогій, зумовлених римуванням, наприклад: *душою з душею*, бо римується з «журбою» («Думи мої»), – *зорьою*, бо *горою* («Не молилася...») тощо; різного роду асиміляції: *подінесся* замість *подінешся*; *дисиміляцій*: *бацьця* замість *бачся*; слова без вставного -н-: *йде до його, за його, од їх, коло їх та ін*. Звернена увага також на те, що Шевченкова мова перенасичена пестливими словами, які слугують доказом використання письменником народної мови Звенигородщини [3, с. 30–31]. У поезіях релігійного, суспільно-політичного характеру та переспівах вжито безліч церковнослов'янізмів, рідкісних слів із неусталеною тематикою [3, с. 30–32].

На основі такого детального аналізу поетичної мови нашого генія, проф. К. Кисілевський намагається відповісти на таке питання: чи Шевченко в своїй творчості користувався тільки з народної мови своєї вузь-

кої батьківщини; чи формував літературну мову на тлі різних говорів південно-східного і північного наріч? На той час більшість учених, таких як Ф. Жилко, П. Плющ, Л. Булаховський та інші, підтримували у своїх працях другу частину цього питання, з якою не погоджується Кость Кисілевський, наполягаючи на його першій частині, і тому у висновку твердить: «Шевченко любив свою рідну Звенигородщину, знав найкраще і цінив її мову та фольклор, все життя вживав її говірки та на її базі оформив тодішню літературну мову України» [3, с. 34]. Професор П. Ковалів також підтримує цю думку дослідника: «Таке твердження безперечно ближче стоїть до правди, ніж голослівні твердження сучасних радянських літературознавців і мовознавців...». Кость Кисілевський цілком слушно вказав на факт, що Шевченко лише на базі говірки своєї Звенигородщини (а не всіх говірок) оформив літературну мову, або вірніше, вніс великий вклад у формування української літературної мови [8, с. 13].

На наш погляд, такі думки обидвох діаспорних учених дещо звужують межі Шевченкового народного слова, бо наведені у статті приклади говорять про те, що він досить добре знав народну мову не тільки рідної йому Звенигородщини, але й інших діалектних обширів. Тому, мабуть, варто прислухатись до думок тих діалектологів, які твердять, що його мова це, в основному, синтез народної розмовної стихії всієї Середньої Наддніпряниці, доповненої народними перлами із південно-західних говірок. Попри такі зауваги розвідка проф. К. Кисілевського і сьогодні не втратила свого значення, оскільки базується на глибинному аналізі мовної палітри нашого генія, вперше у свій час висвітлювала окремі прийоми і методи роботи митця над народним словом.

7 березня 1964 року проф. К. Кисілевський виголосив доповідь на науковій конференції НТШ у США «Шевченко-лірик», у якій він поділяє всю творчість поета на такі «розвоєві доби»: I – 1837 до 1842 р.; II – 1843 до половини 1847 р.; III – на засланні від червня 1847 до 1850 р.; IV – 1857 до 1861 р., і зауважує, що «упродовж тих діб лірична вдача Шевченка розвивалась ступенево й досягла свого завершення в невольничій поезії» [7, с. 76]. Дослідник звертає увагу на ті основні чинники, які живили ліричну вдачу поета, впливали на мотиви ранньої творчості Кобзаря. Опираючись на думки таких знаних дослідників творчості Шевченка, як Є. Маланюка, П. Зайцева, Б. Навроцького, Ф. Колесси, аналізуючи поезію письменника, проф. К. Кисілевський відзначає: «В усій Шевченковій ліриці завважуємо певне ступенювання від юної до зрілої напруги вислову, від безсилля, покори супроти Долі, від романтичної кволоости та почуття «всесвітнього болю» – до могутнього зриву й бунту реалізму, який згодом зрівноважується» [7, с. 77].

Відповідно до такої умовної схеми дослідник розглядає ранні твори митця і вказує на те, що письменник у них на самому початку ніби виправдовується перед читачем за те, що співає й плаче замість того,

щоб показати велич козацької слави. З часом ці мотиви змінюються, наприклад, в поезії «На вічну пам'ять Котляревському», де закріплюється вже тема патріотизму, величі України, але в інших творах проявляється «спочуття» до нещасних рабів, до бездолених дівчат України, для яких він пише ці пісні ніжної любови [7, с. 78].

Шевченко і надалі «взорувався на українській народній баладі та пісенній традиції, а теми брав з української народної поезії і послуговувався народним віршем та ритмом» [7, с. 78]. Дослідник відзначає, що Шевченко, як і Гайне, розвинув жанр балади до найвищого ступеня розвитку.

Щире захоплення народною піснею, танцем, музикою дозволило поету створити тип народного співця, якого він втілює в образі «Перебенді», а «вісім поезій (збірка «Кобзар» – 1840 р. – Б. М.), перетоплених на горнілі Шевченкової лірики, очарували всіх читачів. Куліш, Квітка, Гребінка, Костомаров були захоплені «Кобзарем», а прості люди плакали, слухаючи та читаючи вірші про Україну, наче Євангелію Правди» [7, с. 80].

Після видання «Кобзаря» вийшли «Гайдамаки», «Гамалія», в яких поет досяг вершин поетичного натхнення. Ці твори «стали предвісниками нового напрямку в літературі, а саме модернізму, ґрунтованого на спочуттях до трагізму людини, доведеної до розпачу, побудованого на мистецьких настроях і переживаннях» [7, с. 80].

Другий розділ статті присвячений аналізу суспільно-політичних подій, що відбувалися в Україні періоду 1843–1847 років і «попередили Шевченкову збірку поезій «Три літа», яка була надрукована в повному «Кобзарі» В. Доманицького в 1907 р.

Учений зауважує, що наскрізним мотивом ліричних поезій, які ввійшли до збірки, є намагання поета на руїнах Січі, Суботова, Чигирини піднімати малосвідомих, розбуджувати любов до України, вчити й приготувати низи, роздмухувати навіть ту невеличку, зацілілу іскру свідомості серед верхівки, кликати, благодати «п'ятнувати, впоювати національні гордоші й віру у воскресіння» [7, с. 87]. Нова Україна, що виволена з кайданів неволі, стає метою творчого піднесення поета, а думки про неї перебувають всюди, де він буває.

Справедливо зауважує дослідник про те, що найвище у цьому циклі поезій стоїть політична поема «Сон». «То вулкан чуття, акт обвинувачення проти царату, проти злочинів за Петра, Катерини, Миколи. Як патріот, поет відчув найглибше страждання за націю і в 7 картинах розкрив дійсний стан режиму та основ, на яких він тримався, а зобразив їх так, як ніхто досі» [7, с. 88]. За цією поезією появляється «Кавказ» як вираз бунту проти насильства, обману, душоубства. Поет пророкує перемогу правди в боротьбі і закликає українців: «Борітеся, поборете!» Підсилюються ці заклики також у «Посланні...» і до нього найкраще підходить «Заповіт», твердить учений. В останній поезії, що є «найви-

щим зовом поета: поховати його в центрі України над Дніпром, щоб його могила була завжди пригадкою, що треба скинути кайдани хоч би кривавим шляхом, що треба будувати нову сім'ю, вільну Україну» [7, с. 89].

Нова доба в ліричній творчості починається із поезій, що написані у казематі та в засланні. Це цілий ряд поезій, що своєю чуттєвою глибиною відзначають ліричні настрої поета в неволі, збагачують і характеризують поета-лірика. Із зміною становища поета, виходом на волю змінюються його ліричні настрої. Це добре продемонстровано в поемі «Неофіти», «Марія», ліричному циклі «Доля», «Муза», «Слава». Він творить у цей період також ліричні повісті «Художник», «Мандрівка з приємністю та не без моралі», що наповнена його власними переживаннями мистецьких пейзажів.

Проф. К. Кисілевський звертає увагу на те, що досліджувати почуття краси у Шевченковій душі потрібно також крізь призму психологічної науки. Такий аналіз властивий праці С. Балея «З психології творчості Шевченка» та І. Франка «Із секретів поетичної творчості». «Стилістична сторінка Шевченкової лірики», – зауважує вчений, – а також «чудові метафори, порівняння, форма народної поезії в коломийці, шумці, колядці та ритм ямба, а то й силабічний козацький вірш, стосування малярського елемента в поетичних картинах, особливо для виразу світлотіней, як у Рембрандта, – все те свідчить про ніжну душевну структуру нашого поета» [7, с. 93].

Цікавою також є стаття проф. К. Кисілевського «Правописні системи трьох перших видань «Кобзаря», яка надрукована у 176 т. ЗНТШ, що виданий за кордоном на вшанування 100-річчя смерті Т. Шевченка в 1962 р. Вчений подає хронологію та історію видання «Кобзаря» 1840, 1844, 1860 років, які перевіряв сам Шевченко. У такій же послідовності він описує також історію перевидання цих трьох поетичних збірок у ХХ столітті і зазначає, що в усіх цих виданнях «Кобзаря» «застосовано фонетичний правопис, оснований у двох перших виданнях на оригінальному Шевченковому принципі, а в третьому на т. зв. «кулішівці», що її автор придумав і виловив у «Записках о южной Руси» [4, с. 203].

Дослідник звертає увагу на те, що Шевченкова система передає звучання голосних і приголосних «горожанською азбукою», яка оформилася з кирилиці у XVIII ст., її ще називали «гражданкою». Ця система була недосконалою, бо написання багатьох літер не мали «устійнених» літературних норм і ряд письменників, в тому числі і Шевченко, зберігаючи традиції кирилиці, вводили одночасно «деякі новості та деякі ухили від головної тенденції зберігати народність мови у формі» [4, с. 203]. Шевченко не пішов за системою М. Максимовича, але прийняв норми Котляревського і Павловського, які відбивали фонетичні засоби гражданки. Саме на Шевченкове позначення окремих голосних і приголосних звуків звертає увагу дослідник. У третьому розділі К. Кисілевсь-

кий подає особливості «кулішівки», якою надруковано «Кобзарь» 1860 р., а також наводить наочні порівняння передачі одних і тих же фонетичних особливостей у двох виданнях.

Ми проаналізували тільки ті праці вченого, які стали нам доступні. Значна їх кількість знаходиться у закордонних виданнях або є рукописами. Однак навіть такий короткий аналіз шевченківських студій проф. К. Кисілевського свідчить про його вдумливе прочитання кожного рядка творів славетного Кобзаря. Окремі праці віддзеркалюють нові аспекти і нові моменти пізнання Шевченкового слова, є незаангажованими канонами радянського літературознавства, бо творилися вони у вільному світі. Вважаємо, що це ім'я слід вписати у когорту відомих шевченкознавців та довідкові видання, які висвітлюють історію шевченкознавства.

Література

1. Арсенич П. Тарас Шевченко і Прикарпаття. З історії вшанування / П. Арсенич // Галичина. – № 14–15 (4767–4768). – 30 січня 2014 р. – С. 15.
2. Гриценко П. Середньонадніпряньський говір / П. Гриценко // Українська мова: Енциклопедія. – К.: Українська енциклопедія, 2004. – С. 579-581.
3. Кисілевський К. Ізоглати Звенигородщини і Шевченкова мова / К. Кисілевський // Наукові записки УВУ. – Число 4–5. – Мюнхен, 1961. – С. 20-35.
4. Кисілевський К. Правописні системи трьох перших видань «Кобзаря» / К. Кисілевський // Тарас Шевченко: збірник світового конгресу укр. вільної науки для вшанування сторіччя смерті патрона НТШ. – Нью-Йорк; Париж; Торонто, 1962. – Т. 176. – С. 202-208.
5. Кисілевський К. Рембрандтівські світлотіні в Шевченковій поезії / К. Кисілевський // Проф. Кость Кисілевський. Українське мовознавство в останній добі (Філологічні праці). – Рим, 1973. – С. 125-133.
6. Кисілевський К. Шевченкове слово (Семантичні студії) / К. Кисілевський // Проф. Кость Кисілевський. Українське мовознавство в останній добі (Філологічні праці). – Рим, 1973. – С. 103-124.
7. Кисілевський К. Шевченко – лірик / К. Кисілевський // Шевченко і ми: збірник філологічної секції для відзначення 150-річчя з дня народження патрона НТШ. – Нью-Йорк; Париж; Торонто, 1965. – Т. 31. – С. 76-96.
8. Ковалів П. Професор доктор Кость Кисілевський та його наукова діяльність / П. Ковалів // Записки НТШ. Збірник праць на пошану проф. д-ра Костя Кисілевського. – Ч. 36. – Нью-Йорк, 1970. – С. 8-19.
9. Шевельов Ю. Слово на відкритті Шостої Шевченкознавчої Конференції / Ю. Шевельов // Записки НТШ. Філологічна секція. Світи Тараса

Шевченка: збірник статей до 185-річчя з дня народження поета. – Т. II. – Нью-Йорк; Львів, 2001.

*Стаття надійшла до редакційної колегії 15.02.2014 р.
Рекомендовано до друку докт.філол.наук, професором Гриценком П. Ю.,
докт.філол.наук, професором Лесюком М.П.*

PROFESSOR KOST' KYSILEVS'KYI – THE RESEARCHER OF TARAS SHEVCHENKO'S LANGUAGE STYLE

M. V. Bihusiak

*Vasyl' Stefanyk Precarpathian National University, Ukrainian Language
Department; 76000, Ivano-Frankivs'k, St. Shevchenka, 57;
ph. +380 (342) 59-60-08.*

The article analyses K. Kysilevs'kyi's works devoted to the artistic language and scientific interpretation of Taras Shevchenko's works, to the research of Shevchenko's language style and spelling systems of the first three editions of "Kobzar". The majority of the works were published in diaspora's editions and were inaccessible for continental Ukraine.

Key words: *Prof. K. Kysilevs'kyi, diaspora, Shevchenko studies, language of Shevchenko's works, Zvenyhorodschyna's patoises.*